

EL TALLER D'UN ARGENTER VIGATÀ CINCCENTISTA. INVENTARI DELS BÉNS DE PERE NAVARRO (†1548)

MIQUEL MIRAMBELL I ABANCO

En aquest article es fa un estudi lexicogràfic de l'inventari i de l'encant dels béns de l'argenter Pere Navarro, realitzats l'any 1548 a Vic després de la seva mort. L'anàlisi del lèxic permet establir amb precisió tant la composició del seu taller com l'utilitat emprat, molt similars als dels argenters medievals i dels segles XVII-XVIII.

This article contains a lexical study of the inventory and public auctioning of the goods and chattels of the silversmith Pere Navarro, carried out in 1548 in Vic, after his death. The lexical analysis allows the precise determining of the composition of his workshop and the tools and machinery used, very similar to those of the medieval silversmiths, and to those used in the 17th and 18th centuries.

Pere Navarro

Fill de pares valencians, s'establí a Vic entorn de 1525, on morí el darrer dia de febrer o el primer de març de 1548. En aquesta ciutat concordà l'execució de diverses creus processionals d'argenteria per a la parròquia de Sant Andreu de Tona, que va haver d'obrar com la de Malla (23 de febrer de 1538), la de Santa Maria de Folgueroles, que va realitzar com la del monestir de la Mare de Déu del Carme de Vic (20 de maig de 1543), la de Sant Martí Sescorts (26 de gener de 1544), i la de Sant Fruitós de Balenyà, que va enllestir prenent com a model la de Seva (1 d'agost de 1544)¹. De totes elles, només es coneix la de Seva, descrita l'any 1920 per Mn. Gudiol i Cunill², tot i que no fou executada per Pere Navarro, sinó per un argenter barceloní, tal i com acredita el contrast de la ciutat de Barcelona estampat a la creu.

1. Josep GUDIOL I CUNILL. «Les creus d'argenteria a Catalunya». *Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans*. VI. Barcelona, 1920, pàg. 101; Núria de DALMASES; Daniel GIRALT-MIRACLE. *Argenters i joiers de Catalunya*. Barcelona, Destino, 1985, pàg. 136.

2. Josep GUDIOL I CUNILL, *op. cit.*, pàg. 114.

A més, realitzà diverses feines per a la Seu de Vic: uns canelobres de plata (1525-1527), els bordons majors i els caps dels menors uns altres bordons més petits (1525), un portapau i un salpasser (1547), i un reliquiari amb els busts de sant Cosme i sant Damià (1541)³ en forma d'arqueta⁴. D'aquestes obres només es conserva la fotografia d'un bordó a l'Institut Amatller d'Art Hispànic de Barcelona (clixé Gudiol A-989, realitzada abans de la seva destrucció durant la Guerra Civil), que podria tractar-se d'un dels anteriorment citats.

A totes aquestes dades cal afegir altres feines per a la Seu vigatana, compreses entre 1525 i 1547. Entre les quals destaquen diversos treballs de «restauració», com per exemple el daurat i la reparació dels bordons vells majors (3 de novembre de 1525), l'adobament d'una creu (16 de febrer de 1534) o bé dues intervencions a la custòdia major (10 d'abril de 1532 i 15 de maig de 1539)⁵. Finalment, contractà la realització d'una custòdia d'argent per a l'església de Sant Fruitós de Balenyà (13 d'octubre de 1543)⁶ i d'una altra creu d'argent per a l'església parroquial de Sant Pere de Roda (15 d'abril de 1545)⁷.

D'altra banda, es casà un parell de vegades⁸ i va tenir almenys un fill, Rafael, que va continuar l'ofici patern (vegeu doc. 1).

Per últim, el 29 de febrer de 1548 Pere Navarro va rebre la unció dels malalts i el 2 de març de 1548 fou enterrat⁹. Dos dies després es realitzà l'inventari dels seus béns (vegeu doc. 1) i el 6 de març del mateix any es vengueren públicament alguns d'ells (vegeu doc. 2). Entre els béns venuts només hi consten peces de roba, indumentària o fil, a més d'un cofre, una catifa, un canelobre de llautó, una bramadora de ferro, un morter de pedra de Girona i quatre recipients d'aram (una cassola, una cassà, una olla i una copa). No es va vendre cap bé relacionat amb l'ofici d'argenter, atès que els heretà el seu fill Rafael.

El taller

El taller d'un argenter era habitualment en la mateixa casa on vivia. La casa podia ser de dos o tres pisos, normalment de planta rectangular, amb façana molt estreta i un pati interior. A la planta baixa hi solia haver un espai, tocant a la porta

3. Josep GUDIOL I CUNILL. *Nocions d'Arqueologia Sagrada Catalana*. II, Impremta Balmesiana, Vic, 1933, pàgs. 719-720.

4. Sobre aquest reliquiari vegeu FÉLIX DURAN CAÑAMERAS, «La orfebreria catalana». *Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos*. XXXIII, Madrid, 1915; JOAQUIM GARRIGA RIERA, «L'època del Renaixement. S. XVI». *Història de l'Art Català*. IV, Edicions 62, Barcelona, pàg. 136.

5. ACV, armari 34/2, Llibre de les Capes II. Compte per lo armari nou se fa dins la sagrestia per tenir l'argent, s.f.

6. ACF-1085, Salvi Beuló notari episcopal, any 1543-1544, s.f.

7. ACF-1088, Salvi Beuló notari episcopal, any 1545, s.f.

8. Amb Margarida, tal com consta en diversos documents: ACF-1079, Salvi Beuló notari episcopal, s.f. (12-juny-1535), ACF-1188, Gaspar Fontanelles notari episcopal, s.f. (11-febrer-1541) i ACF-1223, Salvador Junyent notari episcopal, s.f. (11-febrer-1541), i amb Esperança, tal com s'acredita en l'inventari dels seus béns (vegeu doc. 1), en el qual se citen «dos cartes de pergami, xicas, continent, en effecte, la una los capítols matrimonials fets entre dit Navarro y la senyora Sperança».

9. AcbV-293, anys 1547-1555, s.f.

d'entrada, on hi havia un taulell i aparadors on s'exposaven les peces (botiga), seguit d'un segon espai on l'argenter les obrava (obrador). El primer pis era l'habitatge de l'argenter i a la segona planta s'hi allotjaven els servents, els aprenents i els oficials (si l'argenter en tenia) o bé es llogava. Aquest prototip de taller el trobem aproximadament des del segle XIV fins a la introducció del maquinisme a finals del segle XVIII i principis del segle XIX¹⁰.

En el cas de Pere Navarro, l'inventari dels seus béns només descriu tres àmbits, probablement els de la planta baixa de la casa: una cambra d'ús multifuncional i que probablement feia de botiga, l'obrador (que en el document és citat, precisament, com a *botiga*) i el celler.

En la primera sala, l'inventari (vegeu doc. 1) relaciona diversos objectes vinculats amb la pràctica de l'ofici (materials, estris per pesar, obres acabades o en procés d'execució i, sobretot, el caixó d'argenter, usat per Pere Navarro quan es desplaçava fora del taller per a realitzar alguna obra i on guardava més eines de l'ofici, materials, obres ja acabades, etc.). L'ús multifuncional d'aquest àmbit es confirma amb la presència de peces de roba i indumentària, estris de cuina, un drap de pinzell amb la representació de l'Anunciació a la Mare de Déu i de la Nativitat de Jesucrist, i algun moble. Cal destacar, finalment, l'existència d'un llibre de dibuixar, dos llibres de comptes i dues cartes de pergamí (els seus darrers capítols matrimonials i una donació).

En l'obrador, en canvi, és on es concentren gairebé totes les eines de l'ofici, a més d'algun material, algun objecte de pesar i mobles. Cal destacar que no hi ha cap obra d'argenteria acabada o en procés.

Finalment, en el celler només hi consten tres o quatre càrregues de vi vermell agre i una cullera d'argent sense contrast.

L'utilitatge

A partir de l'inventari de Pere Navarro (vegeu doc. 1) es poden classificar els béns relacionats amb l'ofici d'argenter en cinc apartats: obres d'argenteria acabades o en procés d'execució (localitzades a la botiga), instruments per pesar (repartits entre la botiga i l'obrador), materials (tant a la botiga com a l'obrador), mobiliari i eines (quasi totes a l'obrador).

Obres d'argenteria acabades o en procés.

- 5 anells de làmina (3 d'argent i 2 de daurats).
- 1 anell d'argent daurat i buidat.
- 2 anells d'argent blanc.
- 1 arra d'argent.
- 5 parells d'arracades daurades (1 en forma de pollera, 1 de quadrades, 1 de planes i 1 en forma de pereta).

10. Vegeu ROSA MARTÍN VAQUERO, *La platería en la diócesis de Vitoria (1350-1650)*, Diputación Foral de Alava / Departamento de Cultura y Euskera, Vitoria-Gasteiz, 1997, pàgs. 42-43.

- 1 cadena d'argent daurada.
- 2 culleres d'argent.
- 2 peus de calze.
- 3 patenes (2 d'argent daurat).
- 6 segells d'argent (5 de daurats).

Instruments per pesar.

- 3 balances (1 de grans per a pesar argent, 1 de petites amb un marc per a pesar or i 1 de petites per a pesar or i argent).
- 1 balançó petit d'aram.
- 1 capsa de balança de tres caires.
- 1 marc de coure per pesar.
- 3 pesos (1 de ducat, 1 de marc d'una unça i 1 de no especificat).

Materials.

- 1 riell d'argent, uns trossos d'argent bo amb llimalla, 2 argenços i 24 grans de soldadura d'argent, 3 marcs i 6 unces d'argent (8 florons, 2 daus, 8 evangelistes, 1 crucifix i 1 marededéu).
- 1 tros de banya de cervo.
- unes 3 càrregues de carbó.
- 61 estampes de coure i 1 sola de coure per a embotir.
- 1/2 càrrega d'escobilla.
- 2 unces d'esmalts.
- 2 estanca-sangs.
- 1 unça de filferro i 1/2 lliura de ferro.
- 22 gravats.
- 1 capseta amb llautó.
- 1 pa de plom.
- 1 saquet de drap amb salpêtre.
- 1 capsa amb tàrtar.
- 3 o 4 càrregues de vinagre¹¹.

Mobiliari.

A la primera cambra només hi consta un bancal, una catifa, un cofre gran, tres caixes o capsetes i el caixó d'argenter. A l'obrador, en canvi, hi ha un parell de taulells (un de petit per a tenir un caixó i l'altre gran), una capsa, un barril de fusta, tres banques de fusta i un parador de fusta de color verd.

El caixó d'argenter estava compartimentat en quatre pasteres, les quals contien diversos objectes:

- 10 punxons de ferro.

11. Per a informació sobre l'ús d'aquests i altres materials en les tècniques d'argenteria de l'època, vegeu els *Trattati dell'oreficeria e della scultura* (Florència, 1568) escrits per Benvenuto Cellini (1500-1571) [Benvenuto CELLINI, *Tratados de orfebrería, escultura, dibujo y arquitectura*. Akal, Madrid, 1989].

- Patrons de caixó de plom, 1 pedra de toc, 1 capsa amb pedres dolentes, 2 toques d'or, 1 xinxà d'argent i 2 anells (1 d'or i 1 de llautó).
- 24 punxons, 2 brunyidors i 1/4 de borraix.
- 1 anell d'argent amb un encast sense pedra, 6 lliures, 1 punxó de penjats, 2 embotidors, 3 burins i 1 aixaló groc dolent.

Eines.

- 2 banyeres de ferro.
- 2 becs de grua de ferro (1 de quadrat).
- 1 bitlla de fusta per a enrodonir peus de tassa.
- 1 bramadora de ferro per a aixugar granets.
- 1 brunyidor de ferro.
- 1 tros de caramida.
- 3 compassos de ferro.
- 11 cresols de terra.
- 16 culleres (1 de ferro).
- 2 encluses (1 de petita i 1 de gran)
- 1 escarpra de ferro.
- 1 esmoladora d'oli.
- 1 estalvi de corda.
- 6 estaques de ferro (1 d'aplanar culleres d'argent, 1 de culleres i 4 per a fer gallons).
- 2 ferros de buidar.
- 1 ferro de cairar canons de calze.
- 1 ferro de crossa de bisbe.
- 1 filera de ferro.
- 3 fusos de fusta per a enrodonir.
- 1 gavadal de daurar amb 4 petxines, 3 cobertors i 1 escumador de coure.
- 1 gibrella amb arena d'escurar i 1 paper amb arena d'escurar.
- 1 gràfila de ferro.
- 1 grampó.
- 1 grua de ferro.
- 2 lladrioles per a tenir argent viu.
- 3 lliures (1 de ferro, 1 de quadrada gran i 1 de ferro per allisar).
- 2 macetes (1 de fusta i 1 de ferro).
- 2 manxes (1 de petita).
- 1 cap de martell i 22 martells (3 de grans per a forjar, 1 de mitja mà, 1 de petit d'encastar i 1 de petit de reblar).
- 1 molls.
- 1 pagès petit d'argenter.
- 1 pòrfir a tall d'ou.
- 10 punxons de ferro.
- 1 rascador de ferro per a treure peces.
- 1 roda de torn d'estirar.
- 7 suatges de ferro.
- 3 tasos (1 d'aplanar, 1 de fons de tassa i 1 de forjar).
- 8 tenalles (2 de caragol, 1 de petites de punta, 1 de buidar, 1 de forjar, 1 de grans per a estirar, 1 de cadena i 1 amb 2 poms).

- 2 tisores de ferro.
- 1 torn de trepar didals.
- 5 xambrots (1 de llarg per a fer bordons i 1 de gran).

Arran d'aquest inventari es pot establir amb força precisió l'utilatge usat per un argenter al segon quart del segle XVI que, de fet, no difereix gaire de l'emprat pels argenters medievals i pels dels segles posteriors fins a la introducció progressiva del maquinisme a finals del XVIII. De fet, si es compara l'utilatge esmentat a l'inventari dels béns de Pere Navarro, amb el d'altres inventaris d'argenters com, per exemple, el del barceloní Simó Martorell (1412)¹² o bé els dels argenters vitorians Felipe de Arroyuelo (1713), Pedro de Bolangero (1773) i Mauricio Llorente (1784)¹³, ens adonem d'una gran coincidència entre tots ells. Deixant de banda la quantitat de cada una de les eines, que evidencia la importància i capacitat productiva de cada taller, la diferència més significativa la trobem en la tinença de llibres o tractats específics sobre argenteria. Així, doncs, mentre en el taller de Pere Navarro es relaciona un "libre de deboxar", Simó Martorell tenia "un libre scrit en paper ab cubertes de pregamí appellat libre de les lligues de l'offici" i Pedro de Bolangero posseïa "un libro para el ofizio, su autor Juan de Arfe"¹⁴.

Documents

I

1548, març, 4, Vic

Inventari dels béns de Pere Navarro, argenter, difunt.

A. Original: AEV, ACF-sense núm., lligall d'inventaris, anys 1529-1570, Salvador Junyent notari.

c. Cit.: GUDIOL I CUNILL: *Les creus d'argenteria...*, pàg. 101

Inventarium bonorum que fuerunt Petri Navarro, argenterii, quondam, receptum Raphaelem Navarro, eius filium.

Noverint universi quod anno a nativitate Domini millesimo quingentesimo quadragesimo octavo, die vero dominica quarta mensis marcii intitulatis, presente et vocato intervenienteque me, Salvatore Junyent, notario publico Vicensi, infrascripto, et presentibus venerabile Anthonio Croses, presbitero, Vicensis ecclesie beneficiato, et honorabile Petro Monserrat, blanquero Vicensi.

12. Núria de DALMASES. *Orfebreria catalana medieval: Barcelona 1300-1500 (Aproximació a l'estudi)*. I. E. C., Barcelona, 1992, vol. I, pàgs. 58-66 i vol. II, pàgs. 240-243 (doc. 144) i pàgs. 244-248 (doc. 146).

13. Rosa MARTÍN VAQUERO, *op. cit.*, pàgs. 691-692 (doc. 316), pàgs. 693-694 (doc. 319) i pàgs. 694-695 (doc. 320).

14. Juan DE ARFE (Lleó, 1535-Madrid, 1603) va publicar diverses obres entre les quals destaquen el *Quitador de la plata, oro y piedras* (Valladolid, 1572) i *De varia commesuración para la escultura y la arquitectura* (Sevilla, 1585-1587).

- Primo un cofre gran groch, ab pany y clau, amb lo qual a troba lo següent:
 Item, sexanta stampas de coura, entre grans y xicas.
 Item, un tros de caramida.
 Item, duas onzas de smalts, poch més o mancho.
 Item, un porfi a tall d'ou.
 Item, un libre de debozar.
 Item, dos libres de comptes vells, ço és un gran de full, altre de quart.
 Item, un paner de verga, dins lo qual és lo següent:
 Item, tres marchs y sis onzas de argent, ço és vuyt florons y dos daus, y los vuyt evangelistes, y lo Crucifix, y Maria.
 Item, una patena y dos peus de càlser, qui pesan dotze unças manco un quart.
 Item, duas culleras de argent que digueren eren d'en Mas de Roba, qui pesen una onza y tretze argensos, lo qual Mas digueren devia de dites culleres onse sous y tres diners, y las mans.
 Item, dos cartes de pergamí, xicas, continent, en efecte, la una los capítols matrimonials fets entre dit Navarro y la senyora Sperança, y l'altra una donació.
 Item, sinch segells de argent daurats y un anell de argent deurat, buydat, y dos anells de làmina deurats.
 Item, tres anells de argent de làmina, y una arra y un sagell, de argent tot.
 Item, una patena de argent deurada, de grandària de un testo.
 Item, un parell de anells blancs y un parell de recades, qui tot lo demunt dit argent pesa, ço és, la argent blanch sis argensos y vint-y-un gras, y los deurats nou argenços y mig.
 Item, una cadena de argent sobredaurada ab una patena de argent sobredaurada, que pesa deu argenços.
 Item, quatre parells de recades de argent sobredaurades, qui pesan nou argenços, am un parell de pollera y un parell quadrades, y altres planes, y altres paretes.
 Item, dos stancasanch gornits de ferro stanyats.
 Item, un riell de argent, que és argent per a triar mesclat a ber, ço és qu'és mig argent, y pessa dos onzas, un argens y dotze grans.
 Item, uns trossos de argent bo, que pesa deu argensos an limaya ab dits trossos.
 Item, dos argenços y vint-y-quatre grans de soldadura de argent.
 Item, una capseta ab vint-y-dos gravats.
 Item, un march de coure per pesar.
 Item, unas balanças grans per pesar argent.
 Item, altres balanças xicas ab un march per pesar or.
 Item, altres balanças xicas per pesar or y argent.
 Item, un pes de ducat ab son gorniment, ab sa capsa de fust.
 Item, altre pes ab sa capsa.
 Item, duas tovalloles de filempuas, las quals digueren eren d'en Muntanyer y stan penyora per sinch sous.
 Item, quatre lliuras y sinch onzas fil filat.
 Item, una tela de devantllit, bona, de drap de llenc.
 Item, duas coxineras ab listas blaves.
 Item, una altre coxinera de desfilat.
 Item, altre coxinera de desfilat.
 Item, tres parells de llançols de drap de casa, usats, de tres teles.

- Item, sis pessas de stovalles de drap de casa, dolentes las sinch, la una bona.
- Item, una tovallola de desfilat.
- Item, nou torcaboques, usats, de drap de casa.
- Item, una tela de llançol.
- Item, altres duas coxineras, una desfilada, altre ab randa.
- Item, sinch camises de dit deffunct, usades tres, y duas de bonas.
- Item, un papafigo de drap de mescla, usat.
- Item, un busal de saya negre ab tela lahonada.
- Item, un altre busal de saya, bo, ab son jaquet negre, ab tela negre folrat.
- Item, un jaquet de saya, dolent.
- Item, una scuba de contra y rahonable de dit deffunct.
- Item, una scuba de burell, ab mànegas.
- Item, un capot de burell, ab mànegues, bo.
- Item, un gipó blau folrat de blanquet, usat.
- Item, un drap de pinzell en lo qual stà figurada la Salutació de Nostra Dona y la Nativitat de Nostre Senyor.
- Item, dos matalassos de llana sarda, grans, bons.
- Item, una aspasa vella, curta.
- Item, un canalobre de leutó.
- Item, una bramadora de ferro.
- Item, dos asts de ferro, petits.
- Item, una cassola de aram, dolenta.
- Item, duas ollas de aram, una gran, altre xica, lo tres.
- Item, un morter de pedra de Girona.
- Item, una cassa de aram ab sa cua de ferro, usada.
- Item, una copa de aram, usada.
- Item, una rodella pintada de diverses colors.
- Item, tres coxins sense coxineras, de fuxell.
- Item, una cattiffa de tres rodes, usada.
- Item, un bancal, usat.
- Item, una caxeta xica, ab pany y clau, dins la qual és lo següent:
- Item, alguns drapots de poca vàlua.
- Item, una altra caxa sense tancadura, dolenta, dins la qual ha unas alforjas dolentes.
- Item, un caxó de argenter ab quatre pasteras. En la primera pastera ha lo següent, qui és de ferro, ço és deu punxós de ferro.
- Item, en la segona pastera, qui és de fust, ha lo següent, ço's molts patrons de caxó de plom.
- Item, una pedra de toch.
- Item, una capsa ab pedres dolentes y duas tocas de or, qui pesen dos reals, poch més o mancho.
- Item una xinxà de argent.
- Item, dos anells, un de or sense pedra, altre de lleutó, digueren són del canonge Prat jove.
- Item, en lo terç caxó ha dues dotzenes de punxons, entre grans y xichs.
- Item, dos bronxidors.
- Item, un quart de borraix.
- Item, en lo quart caxó havia lo següent:

Item, un anell de argent ab un encast sense pedra.

Item, sis lliures y un punxó de penjats, y dos enbotidors y tres borins, tot de art de argenter.

Item, un axeló groch, dolent.

En la botiga.

Item, unas manxas.

Item, un taulell xich per tenir un caxó.

Item, un altre taulell gran.

Item, tres martells grans de forjar.

Item, setze martells, entre grans y xichs.

Item, tres compassos de ferro.

Item, duas stanallas de caragol.

Item, una lliura quadrada gran.

Item, un grampó gran.

Item, unas stanallas xicas de punta de ferro.

Item, una maceta de ferro.

Item, una unsa de fil ferro.

Item, una smoladora de oli.

Item, un pagès de argenter, xich.

Item, una scarpra de ferro.

Item, una staca de ferro de aplanar culleres de argent.

Item, una filera de ferro.

Item, una lliura de alisar de ferro.

Item, una capsas ab tàrtar, sense cobertor.

Item, una capsas de balança de tres cayres.

Item, un tas de aplanar, de ferro.

Item, una altra staca de culleres, de ferro.

Item, tres axambrots de ferro.

Item, una mige lliura de ferro.

Item, un bec de grua, quadrat, de ferro.

Item, un tas de fons de taça, de ferro.

Item, un xambrot gran, de ferro.

Item, quatre stacas de ferro per fer gallons.

Item, una grua de ferro.

Item, un axambrot de ferro, llarch, per fer bordons.

Item, altre bech de grua de ferro.

Item, un ferro de buydar, gornit.

Item, un ferro de cayrar canons de càlser.

Item, altre ferro de buydar.

Item, unas stanallas de ferro, grans, de tirar.

Item, un ferro de crossa de bisbe.

Item, un torn de brocarar dedalls, ab son gorniment.

Item, una bramadora de ferro per axugar granets.

Item, un rascador de ferro per traure pessas.

Item, nou punxons de ferro dins una plantofa.

Item, set suatges de ferro, entre grans y xichs.

Item, un pany de caxa, dolent.

- Item, un saquet de drap ab salpetra.
 Item, una stampa de coura y un cap de martell.
 Item, un tros de banya de cervo.
 Item, una capseta ab uno sort de llautó.
 Item, un paper ab arena de scurar.
 Item, tres fusos de fust per enrodonir.
 Item, una lliura y un punxó de ferro.
 Item, un pes de march de una onza.
 Item, un parador de fusta, vert.
 Item, una roda de torn de tirar.
 Item, unas manxetas petites.
 Item, una sola de coura per enbotir.
 Item, un pa de plom.
 Item, tres bancas de fust.
 Item, un barril de fust.
 Item, una sort de carbó en què hi pot haver cerca tres càrregues, entre la botiga
 y al porxo.
 Item, onze crasols de terra.
 Item, unas mollas y unas stanallas de buydar, de ferro.
 Item, una cullera de ferro.
 Item, unas tanallas de forjar, de ferro.
 Item, una banera de ferro.
 Item, un stalvi de corda.
 Item, una altre banera de ferro, gran.
 Item, un balançó xich, de aram.
 Item, un gavadal de daurar ab quatre patxinas y tres cobertós, y un scumador de
 coura.
 Item, una gibrella ab arena de scurar.
 Item, unas stanallas dolentes, ab dos pomets.
 Item, un piló ab una quinzena de culleres.
 Item, un martell de mija mà.
 Item, duas lladiroles per tenir argent viu.
 Item, un tas de ferro de forjar, ab son piló de fust.
 Item, una billa de fust per enrodonir peu de taças.
 Item, una maceta de fusta y un martell de ferro xich de rablar.
 Item, duas tesoras de ferro.
 Item, un martellet de encastar.
 Item, unas stanallas de cadena y un bronyidor de ferro.
 Item, una sclusa xica y un altre gran, ab son peu de fust.
 Item, una gàrfila de ferro, de garfilar.
 Item, mige càrrega de scubilla, poch més o mancho.

 En lo seller.
 Item, tres o quatre càrregues de vi vermell agre.
 Item, una cullera de argent, de pes de mig onza, argent no marchat.

1548, març, 6, Vic

Encant dels béns que foren de Pere Navarro, argenter, difunt.

A. Original: AEV, ACF-sense núm., lligall d'inventaris, anys 1529-1570, Salvador Junyent notari.

Encantus bonorum que fuerunt dicti Navarro, quondam.

Primo, una copa de aram, venuda al sènyer en Pere Oromír per quinze sous y mig: XV sous, VI.

Item, quatre lliuras y mige de fil, venut a la senyora Rovirola per devuyt diners la lliura: VI sous, IIII.

Item, una cassola de aram, venuda a mossèn Miquel Navarro, jove, per tres sous: III sous.

Item, una olla de aram, venuda a mossèn Antich Font per tres sous y vuyt: III sous, VIII.

Item, un morter de pedra, venut a mossèn Joan Bergadà per sis sous y un diner: VI sous, I.

Item, duas coxineras desfiladas, venudas a dit mossèn Miquel Navarro per vuyt sous y deu: VIII sous, X.

Item, una camisa de dit defunt, venuda a dit mossèn Navarro per sis sous: VI sous.

Item, un canalobre de llautó, venut a Francesch Calvet per dos reals: IIII sous.

Item, una camisa venuda a madona Yolant Potelles per denou diners: I sou, VII.

Item, una cassa de aram, venuda a Miquel Carder per tres sous y vuyt: III sous, VIII.

Item, una cattiffa, venuda a Francesch Calvet per trenta-vuyt sous y mig: I lliura, XVIII sous, VI.

Item, una tela devantllit, venuda a mestre Francisco Salerm per vint-y-quatre sous y mig: I lliura, IIII sous, VI.

Item, un cofre groch, venut a mestre Anthoni Brossal per trenta-nou sous: I lliura, XVIII sous.

Item, un llançol, venut a madona Magdalena Oms per sinch sous y deu: V sous, X.

Item, una tovallola, venuda desfilada, venuda a Pere Prat per quatre sous: IIII sous.

Item, un llançol de dues teles, venut a madona Angelina, muller de mestre Jaques, serraller, per II sous, VIII.

Item, un parell de coxins ab sas coxineras, venudas a mossèn Sagimon Llobera per sis sous y mig: VI sous, VI.

Item, un llançol, venut a madona Yolant Potelles per quatre sous y un diner: IIII sous, I.

Item, altre llançol, venut a Joan Ramires per sinch sous y un diner: V sous, I.

Item, una tovallola, venuda a mestre Pere Laparra per devuyt diners: I sou, VI.

Item, un llançol de tres teles, venut a dit Pere Laparra per sinch sous y tres: V sous, III.

Item, altre llançol, venut a mestre Joan Ramires per sinch sous y un diner: V sous, I.

Item, nou torcaboques, venuts al moro per tres sous y mig: III sous, VI.

Item, una cota de burell, venuda a Francesch Calvet per vint sous: I lliura.

Item, unas stovallas, venudas a Salvador Salerm per deu sous y onze: X sous, XI.

Item, una bramadora de ferro, venuda a madò Felius per sis diners: VI.

Item, duas camisas y una tovallola, dolent tot, venut a Pere Prat per quatre sous y un diner: IIII sous, I.

Item, un capot burell, venut a mossèn Jaume Vila per quoranta-dos sous: II lliures, II sous.

Die marts, sexta mensis marcii 1548.

Presentibus testibus: Sabastiano Comes, paratore, et Salvatore Ventalada, sutore.

Lèxic dels documents

L'elaboració d'aquest apartat s'ha realitzat a partir del *Diccionari Català-Valencià-Balear* d'A. M. Alcover i F. de B. Moll (Palma de Mallorca, 1973-1980) i del *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana* de Joan Coromines (Barcelona, 1980-1991), tot i que també s'han consultat el *Vocabulari dels oficis d'art* (Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1988), el *Diccionari de l'art i dels oficis de la construcció* de Miquel Fullana (Palma de Mallorca, 1988), el *Diccionari general de la llengua catalana* de Pompeu Fabra (Barcelona, 1980), el *Diccionari de la llengua catalana* de l'Enciclopèdia Catalana (Barcelona, 1982) i el *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans (Barcelona-Palma de Mallorca-València, 1995)¹⁵.

Lèxic específic

A BER, a ver: Dit de l'exemplar més pur dins la seva espècie, la classe millor.

ARGENÇ: Unitat ponderal equivalent a la setzena part de l'unça.

ARGENS: Vegeu argenç.

ARRA: Penyora per assegurança del compliment d'un pacte, sovint un anell.

AXAMBROT: Vegeu xambrot.

BALANÇÓ: Cadascun dels dos plats d'una balança.

BANERA, banyera: Pica o recipient per a banyar objectes.

BANYA DE CERVO, banya de cérvol.

15. Agraïxo els consells i observacions de Carme Plaza Arqué i Joan Fuguet Sans en la realització del lèxic.

BEC DE GRUA: Espècie de martell que per una banda té rastell amb un tall vertical i per l'altra té punta o rastell estret.

BECH DE GRUA: Vegeu bec de grua.

BILLA, bitlla: Peça cònica de fusta, més grossa que el fus, que els argenters empren per a eixamplar anells i altres coses.

BORDÓ: Vara de metall emprada en les processons i altres cerimònies religioses.

BORRAIX: Tetraborat sòdic decahidratat, sòlid de llustre vitri que es presenta en forma de mineral monoclínic holoèdric, usat en la soldadura de metalls i fabricació d'esmalts.

BRAMADORA: Instrument semblant a una cullera rodona plana i amb foradins que serveix per a esbromar determinats líquids.

BROCARAR, trepar: Perforar amb una broca o trepant.

BRONYIDOR, brunyidor: Eina, generalment d'àngata, usada per a fer lluir l'or.

BORÍ, burí: Eina d'acer trempat semblant a un cisell.

CARAMIDA, pedra caramida: Magnetita, òxid salí de ferro que cristal·litza en el sistema cúbic i té la propietat d'atraure la llimalla de ferro.

CRASOL, cresol o gresol: Vas més ample de dalt que de baix, habitualment d'argila refractària, usat per a fondre i calcinar substàncies que requereixen un alt grau de calor.

DEBOXAR, dibuixar: Fer obra de talla, obrar artísticament fusta i altres materials.

DUCAT: Nom genèric de diverses monedes d'or (i alguna vegada d'argent).

ENBOTIDOR, embotidor: Eina per a fer relleus en una làmina metàl·lica picant-la per la bescara.

ENCAST: Part d'un anell o joia destinada a fixar-hi una gemma.

FILERA: Làmina metàl·lica emprada pels argenters, proveïda de forats de calibres graduats per on es fan passar les barres metàl·liques per a reduir-les a fils.

FORJAR: Treballar un metall o afaïonar un objecte metàl·lic per compressió, en calent, entre dues superfícies dures, l'una fixa i l'altra mòbil.

GALLÓ: Ornament tallat en forma de gra d'all, però més ovalat, o bé en forma de mig ou.

GARFILA, gràfila: Eina emprada per a polir al torn i fer adornos en els metalls.

GAVADAL: Vas gran rectangular per a remullar objectes.

GRA: Unitat de pes emprada, en joieria, equivalent a 1/4 de quirat.

GRAMPÓ: Clau guarnit de rosques./ Pern.

LIMAYA, llimalla: Llimadures

LLADIROLA, lladriola: Guardiola.

LLIURA: 1 Unitat de pes de valor molt variable, habitualment, de 12 unces (doc. 1 i 2)./ 2 Pedra grossa o objecte pesant que serveix com a contrapès, per a fer pressió (doc. 1).

MACETA: Martell de ferro gros de secció quadrada.

MANXA: Instrument d'accionament manual que serveix per a fer vent./ Barra aplicada a un torn que serveix per a fer-lo voltar imprimint-li un moviment alternatiu de dalt a baix i de baix a dalt.

MARCH, marc: Unitat de pes establerta a l'edat mitjana per a substituir la lliura com a base per a la talla de les monedes.

MARTELL: Eina de percussió consistent en una cabota de ferro o acer, de forma allargada fixada, formant una T, a un mànec que la travessa per l'ull.

MOLLAS, molls: Instrument compost de dues fulles de ferro unides per un clauet en forma de tisores, que serveix habitualment per a agafar les brases del foc.

ONZA: Vegeu unça.

PAGÈS D'ARGENTER: Cavallet per a sostenir l'extrem de les peces llargues que es treballen a la fornal o enclusa.

PARADOR: Armari amb prestatge per a tenir col·locats o exposats objectes.

PARETA, pereta: Pera petita.

PASTERA: Caixa rectangular amb tapa.

PLANTOFA: Cadascuna de les dues peces de fusta de figura ovalada, encreuades, que volten i piquen als picalcons del teler de vetes i fan pujar i baixar els lliçons. Per extensió, podria tractar-se d'una peça de fusta convenientment manipulada per a guardar-hi punxons de ferro.

PEDRA DE TOCH, pedra de toc: Jaspí negre, emprat pels joiers per assajar la llei dels metalls.

POLLERA: Gàbia gran, semblant a un cove desfonat estret de dalt i ample de baix, que serveix per a guardar-hi pollets./ Faldilla o mirinyac.

PORFI, pòrfir: Roca formada per cristalls de feldspat inclosos dins una massa compacta d'un vermell fosc, que serveix per a moldre.

PUNXÓ: Instrument que té un dibuix gravat en relleu en un dels extrems i que, aplicat sobre una matèria menys dura, hi deixa marcat l'esmentat dibuix en percutir l'altre extrem.

QUART: Unitat de pes, emprada en joieria, igual a 1/4 d'unça o 4 argenços.

RABLAR, reblar: Doblegar la punta d'un clau que sobresurt, per tal que estigui més fortament fixat i perquè la punta no pugui fer mal.

RASCADOR: Instrument per a rascar.

RECADA, arracada.

RIELL: Barra de metall obtinguda per solidificació del metall líquid dins uns motlles.

SALPETRA, salpetre: Salnitre (nitrat de potassi).

SCARPRA, escarpria: Instrument que consisteix en una barra de ferro amb un doble bisell en un extrem i que es colpeja per l'altre extrem amb un martell.

SCLUSA, enclusa: Bloc d'acer emprat com a suport de l'escalaborn en els treballs manuals de forja.

SCUBILLA, escobilla: Escombrim, agranadures o residus de metall.

SCUMADOR, escumadora: Cullera grossa i planera, plena de forats, amb què se separa l'escuma de qualsevol líquid.

SMOLADORA, pedra esmoladora: Pedra arenisca quarsosa, de color rogenc, que serveix per a esmolar o afinar el tall a coltells i altres eines.

STALVI, estalvi: Estri sobre el qual es posen cassoles i altres recipients per tal d'evitar que embrutin o cremin una superfície.

STANALLAS, estenalles: Vegeu tenalles.

STANCASANCH, estanca-sang: Pedra preciosa de color vermell fosc o morat, semblant a l'ametista.

SUATGE: Peça a manera de corona aplicada a la base de copes sumptuoses i sobrecofes.

TANALLAS, tenalles: Instrument compost de dues palanques corbades i unides per un eix comú al voltant del qual poden girar, i que, agafades amb les mans per un dels extrems, per l'altre estremen fortament una cosa per subjectar-la, arrancar-la, etc.

TÀRTAR: Tartrat de potassi i antimoni, sal cristal·lina blanca, tòxica, usada com a mordent.

TAS: Peça de ferro, semblant a una bigòrnia petita, amb la superfície plana, còncava, convexa o d'altra forma, que serveix com a motlle per a donar forma a objectes metàl·lics picant amb el martell damunt aquests objectes col·locats sobre la peça.

TOCA: Vergueta d'or d'un nombre conegut de quirats, amb la qual es fregava la pedra de toc perquè la ratlla que hi deixava servís de terme de comparació per assajar els quirats d'una peça d'or.

TORN: Màquina en la qual, subjectant-hi una peça de fusta, de metall, de banya o d'un altre material dur, s'imprimeix a aquesta un ràpid moviment de rotació, amb què, posant-la en contacte amb una eina tallant, la peça és arrodonida i rep un perfil i un calibre determinats.

UNSA, unça: Unitat de pes, emprada en joieria, equivalent a 4 quarts o 1/8 del marc.

XAMBROT: Mena d'enclusa o bigòrnia estreta en forma de martell, que serveix per a donar forma a les planxes de metall.

XINXA: En l'inventari de Pere Navarro (doc. 1) se cita "una xinxa d'argent". Es pot referir a un ble petit que es posa a un plat o vas amb oli per a tenir llum intensa durant la nit, o bé a una *cinxa* (cinturó).

Lèxic general

ALFORJA: Sac obert pel mig i tancat pels caps, on formen dues bosses grosses, ordinàriament quadrangulars.

AXELÓ, aixaló: Teixit de llana fabricat a Xaló (Châlons), ciutat de França.

BLANQUET: Drap de llana de color blanquinós.

BURELL: Teixit bast de llana pura, sense aprest.

BUSAL: Peça de vestit de dona.

CAPOT: Peça d'abric semblant a la capa, però més estreta, amb mànigues i caputxa.

CASSA: Vas de metall proveït d'un mànec que serveix per a escudellar o treure líquids d'un recipient.

DRAP DE PINZELL: Quadre de devoció i d'ornament, pintat sobre tela.

FILEMPUA: Drap de tela clara i prima que es brodava amb fil o seda com el canemàs.

FUXELL, fusell: Boixet de fer randa.

GIPÓ: Peça de vestir que cobreix el tronc des dels muscles fins a la cintura, cenyida i ajustada al cos, amb mànigues.

JAQUET: Jac curt que no arriba més avall de la cintura.

LLENC, llenç: Tela de lli o de cànem.

LLIURA: Unitat monetària equivalent a 20 sous.

PAPAFIGO: Peça de vestir que servia per a cobrir el cap, el coll i part de la cara, i que deixava al descobert només els ulls i el nas.

REAL, ral: Unitat monetària equivalent a 2 sous.

RODELLA: Escut circular que es portava amb el braç esquerre per a protegir el pit del qui combatia amb espasa.

SAYA, saia: Tela prima, feta de diverses matèries, que antigament servia per a fer calces i peces de vestir lleugeres.

SCUBA, aljuba: Vestit moresc a manera de sac amb mànigues curtes i estretes.

SOU: Unitat monetària equivalent a 12 diners.

TESTO: Test o tros de terrissa.

TORCABOQUES: Tovalló.

VERGA: Vara, rama prima neta de fulles i llisa.